

Harcsa István – Tarján Gergely:
A nemzedéki átörökítés hatása az életpálya
esélyekre

(elektronikus verzió, készült 2006-ban)

A tanulmány eredetileg nyomtatásban megjelent:
Harcsa István – Tarján Gergely (2006) „A nemzedéki átörökítés
hatása az életpálya esélyekre”: in: *Társadalmi riport 2006*,
Kolosi Tamás, Tóth István György, Vukovich György (szerk.).
Budapest: TÁRKI, Pp. 238–249.

A nemzedéki átörökítés hatása az életpálya esélyekre

Harcza István – Tarján Gergely

1. Bevezetés

A piacgazdaságra való áttérést követő több mint másfél évtized után a magyar társadalom már-már természetes adottságnak veszi a versenyt. Ám a tapasztalatok alapján azzal is kezd tisztában lenni, hogy a versenyszabályok és feltételek meglehetősen eltérő esélyeket biztosítanak a különböző társadalmi csoportok számára. Az egyenlőtlen esélyek sokféle formában jelenhetnek meg, hiszen átszövik a gazdaság és társadalom szinte valamennyi szövetét. A társadalom tagjai a számukra megfelelő képzettséghez, munkához, lakáshoz, tehát a tág értelemben vett anyagi-egzisztenciális feltételekhez való hozzáfutás során érzik a legközvetlenebb formában az esélykülönbségek létét.

Számos kutatás bizonyította, hogy az életesélyek jövőbeni alakulását a szülői családból származó anyagi és nem anyagi jellegű tőke jelentős mértékben befolyásolja, amelyhez az egyéni életút során még további társadalmi előnyök, illetve hátrányok társulhatnak.

E tanulmány keretében a nemzedéki átörökítés néhány jellemzőjét kívánjuk röviden bemutatni, amiből kiderül, hogy a szülői család társadalmi státusa, anyagi viszonyai továbbra is jelentős mértékben meghatározzák a mai generációk életpálya esélyeit. Mindezek alapján némileg nyomon követhető, hogy meddig él a múlt, sőt az is, hogy az milyen mértékben termeli újra önmagát.

A tanulmányhoz a KSH által 2005-ben végrehajtott *Változó Életkörülmények Adatgyűjtés¹* (VÉKA-EU-SILC) információit használtuk fel. Az adatgyűjtés első eredményeit közreadó kiadvány (KSH 2006) részletes információkat nyújt a vizsgálat jellemzőiről.

---

¹ Az EUROSTAT által kezdeményezett adatgyűjtés alapvetően a szegénység és a társadalmi kirekesztődés főbb jellemzőire próbál adatokat gyűjteni. A rotációs panelvizsgálat keretében – 2005-ben – mintegy 7 000 háztartást kérdeztek le sikeresen.

Elemzésünk négy kisebb kérdéskört taglal, melyek a következők:

1. Milyen összefüggést mutat a szülői család anyagi helyzete a megkérdezett, illetve a szülők iskolai végzettségével? Ezen kívül azt is megnézzük, hogy a szülők együttélése befolyásolta-e a gyermek(ek) iskolai végzettségét.

2. Milyen mértékben hatott az apa társadalmi csoportja a mai generációk iskolai végzettségi szintjére? Továbbá ezzel összefüggésben, vajon az életpálya során megélt munkanélküliség mutat-e kapcsolatot az iskolai végzettséggel.

3. Milyen mértékben befolyásolta a szülői család anyagi helyzete a nemzedékek közötti mobilitást?

4. Miképpen hatott az életpálya során megélt munkanélküliség a nemzedékek közötti mobilitásra?

2. Iskolai végzettség és a szülői család anyagi nehézségeinek összefüggése

A vizsgálat során a szülői család anyagi viszonyait szubjektív mérőszámmal jellemeztük, nevezetesen oly módon, hogy a megkérdezettek egy ötfokú skálán minősítették a gyermekkori családban előforduló anyagi nehézségek gyakoriságát. Feltételeztük, hogy az így jellemzett anyagi helyzet egyrészt valamilyen mértékben összefüggött a szülők iskolai végzettségével, másrészt befolyásolta a megkérdezettek végzettségét is.

1. táblázat. *A 17 éves és idősebb nem tanuló népesség apjának iskolai végzettsége, a gyermekkori anyagi nehézségek gyakorisága szerint (%)*

Anyagi nehézségek gyakorisága gyermekkorban	Legfeljebb alapfokú	Az apa iskolai végzettsége			Összesen	N
		Középfokú		Felsőfokú		
		érettségi nélkül	érettséggel			
Állandóan	68,7	20,4	7,1	3,8	100,0	1404
Gyakran	61,2	25,1	9,5	4,2	100,0	1856
Többször	50,5	30,8	14,2	4,5	100,0	1466
Ritkán	39,4	34,8	16,4	9,4	100,0	2838
Soha	26,6	31,9	23,0	18,5	100,0	1791
<i>Összesen</i>	<i>47,2</i>	<i>29,5</i>	<i>14,6</i>	<i>8,7</i>	<i>100,0</i>	<i>9415</i>

2. táblázat. A 17 éves és idősebb nem tanuló népesség anyjának iskolai végzettsége, a gyermekkori anyagi nehézségek gyakorisága szerint (%)

Anyagi nehézségek gyakorisága gyermekkorban	Legfeljebb alapfokú	Az anya iskolai végzettsége			Összesen	N
		Középfokú		Felsőfokú		
		érettségi nélkül	érettséggel			
Állandóan	80,6	8,1	9,0	2,3	100,0	1404
Gyakran	71,4	11,8	11,7	2,1	100,0	1856
Többször	63,7	13,6	19,7	3,0	100,0	1466
Ritkán	54,5	16,9	23,0	5,6	100,0	2838
Soha	44,7	18,5	27,5	9,3	100,0	1791
<i>Összesen</i>	<i>62,5</i>	<i>14,1</i>	<i>18,7</i>	<i>4,7</i>	<i>100,0</i>	<i>9415</i>

A szülők iskolai végzettségét alapul véve kimutatható, hogy az anyagi nehézségek gyakorisága erős kapcsolatban áll iskolai végzettségükkel; *minél gyakrabban fordultak elő anyagi gondok, annál alacsonyabb a szülők végzettségi szintje.* Így például, ahol az anyagi problémák állandóan jelen voltak, ott az apák körében 69%-ot tett ki a legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkezők aránya, ahol viszont soha nem fordultak elő anyagi nehézségek, ott 27% volt a megfelelő érték (1. táblázat). A felsőfokú végzettségűek részarányát tekintve a különbségek mértéke még nagyobb; az állandó gondokkal küszködők körében 4%-ot, a viszonylag gond nélkül élők csoportjában 19%-ot figyelhetünk meg. Az anyák esetében a különbségek mértéke hasonló, mindez arra enged következtetni, hogy a szülők anyagi viszonyai, valamint iskolai végzettségi szintjük közötti kapcsolat viszonylag erőteljes (2. táblázat).

A fenti összefüggések alapján feltételezni lehetett, hogy egyik oldalon a szülők rossz anyagi helyzete, párosulva az alacsony iskolázottsággal, a másik oldalon a gondtalanabb anyagi státusz, amelyhez gyakorta a szülők magasabb iskolai végzettsége társul, fokozott mértékben befolyásolhatta a megkérdezettek által elért iskolai végzettséget.

3. táblázat. *A 17 éves és idősebb nem tanuló népesség iskolai végzettsége a gyermekkori anyagi nehézségek szerint (%)*

Anyagi nehézségek gyakorisága a gyermekkorban	Legfeljebb alapfokú	A megkérdezett iskolai végzettsége		Felsőfokú	Összesen	N
		Középfokú érettségi nélkül	érettségivel			
Állandóan	44,8	23,7	21,1	10,4	100,0	1404
Gyakran	36,8	27,0	26,1	10,1	100,0	1856
Többször	28,3	29,0	29,5	13,2	100,0	1466
Ritkán	19,1	29,7	33,2	18,0	100,0	2838
Soha	11,2	25,4	37,7	25,7	100,0	1791
<i>Összesen</i>	<i>26,0</i>	<i>27,3</i>	<i>30,5</i>	<i>16,2</i>	<i>100,0</i>	<i>9415</i>

4. táblázat. *A 17 éves és idősebb nem tanuló népesség iskolai végzettsége aszerint, hogy gyermekkorában kik nevelték (%)*

Kik nevelték gyermekkorában?	Legfeljebb alapfokú	A megkérdezettek iskolai végzettsége		Felsőfokú	Összesen	N
		Középfokú érettségi nélkül	érettségivel			
Mindkét szülő	25,5	27,3	30,7	16,5	100,0	8 853
Egy szülő	28,7	27,9	32,3	11,1	100,0	148
Egyik szülő mostohaszülő	33,9	28,0	27,7	10,4	100,0	308
Egyik rokon, nevelőszülő	42,8	27,3	20,4	9,5	100,0	106

A hipotézis egyik részét az adatok megerősítették; kiderült, hogy a legfeljebb alapfokú végzettségűek arányát tekintve a megélhetési skála két végpontján levők közötti különbség mintegy négyszeres (3. táblázat). Tehát az iskolai végzettség legalsó szintjén a szülők hátrányos anyagi helyzete komoly befolyásoló tényező. A felsőfokú végzettségűek arányát tekintve csupán két- és félszeres különbség van a legrosszabb és a legjobb anyagi háttérrel rendelkezők között. (Emlékeztetőként megjegyezzük, hogy az apák körében e téren négyszeres különbség volt.) Ez azt jelenti, hogy a rossz anyagi háttérből érkezők egy jelentős részének (egyötödének) – a *kiterjedő oktatási rendszer* – viszonylag jó lehetőségeket biztosított a felsőfokú végzettség megszerzésére. *Ez a mechanizmus tehát némiképp mérsékelni tudta a hátrányos származási háttér által generált hátrányos hatást.*

A felvétel alapján arra is volt lehetőség, hogy a szülői család együttlése és az iskolai végzettség közötti összefüggéseket vizsgáljuk (4. táblázat). A tények arra engednek következtetni, hogy a szülők együttlése esetén nagyobb volt az esély arra, hogy valaki felsőfokú végzettséget szerezzen, mint egyéb esetben. Különösen hátrányos helyzetben vannak azok, akiket nevelőszülők vagy más rokon személyek neveltek, miután körükben jelentősen megugrik a legfeljebb alapfokú, és visszaesik a felsőfokú végzettségük hányada.

3. Az apa társadalmi csoportja és a megkérdezett iskolai végzettsége

Az apa társadalmi csoportja jelentős mértékben hat a megkérdezettek iskolai végzettségére (5. táblázat). Ha a felsőfokú végzettségük arányát vesszük alapul, akkor a két szélső pólust képviselő értelmiségi (54,5%), illetve segédmunkás (3,6%) származásúak közötti különbség mintegy tizenötszörös. Am hasonlóak a különbségek a két származási csoport között a legfeljebb alapfokú végzettségük aránya esetében is.

5. táblázat. A 17 éves és idősebb nem tanuló népesség iskolai végzettsége az apa társadalmi csoportja szerint (%)

Az apa társadalmi csoportja	A megkérdezett iskolai végzettsége				Összesen	N
	Legfeljebb alapfokú	Középfokú		Felsőfokú		
		érettségi nélkül	érettségivel			
Vezető	6,4	8,6	35,8	49,2	100,0	275
Értelmiségi	3,4	7,1	35,0	54,5	100,0	612
Egyéb szellemi	5,8	18,4	42,5	33,3	100,0	701
Iparos, kereskedő	15,7	22,2	44,6	17,5	100,0	256
Szaktmunkás	18,5	32,1	36,0	13,4	100,0	3141
Betanított munkás	30,3	35,3	26,4	8,0	100,0	1424
Segédmunkás	51,1	28,0	17,3	3,6	100,0	757
Mezőgazdasági önálló	46,3	29,0	18,3	6,5	100,0	1847
Összesen	25,7	27,6	30,3	16,4	100,0	9003

Az itt kimutatott esélykülönbségeket azonban más tényezők tovább árnyalhatják. Így például feltételezhető, hogy azonos származás esetén az

egyéni képességek is meghatározóak egy adott iskolai végzettség elérésében. Miután az egyéni képességek mérésére nem rendelkezünk közvetlen módon felhasználható változóval, ezért a munkaerőpiacon való szereplést, ezen belül is az életpálya során megélt munkanélküliséget tekintettük egy olyan jelzőszámnak, amely tükrözhet bizonyos esélykülönbséget. Mindez azon a feltételezésen alapul, hogy a hátrányos származás eleve kedvezőtlenebb iskolai karriert tesz lehetővé, amely miatt az egyén munkaerő-piaci helyzete is kiszolgáltatottabb.

6. táblázat. *A 17 éves és idősebb nem tanuló népesség az apa társadalmi csoportja a megkérdezett iskolai végzettsége és az életpálya során megélt munkanélküliség szerint (%)*

Az apa társadalmi csoportja	Legfeljebb alapfokú	A megkérdezett iskolai végzettsége		Felsőfokú	Összesen	N
		Középfokú érettségi nélkül	érettséggel			
A megkérdezett volt munkanélküli						
Vezető	4,2	13,2	41,0	41,6	100,0	87
Értelmiségi	4,9	9,9	47,4	37,7	100,0	183
Egyéb szellemi	5,4	25,4	41,0	27,2	100,0	255
Iparos, kereskedő	14,6	24,6	48,4	12,4	100,0	93
Szakt munkás	28,5	37,3	32,7	7,7	100,0	1304
Betanított munkás	33,6	44,5	18,5	3,4	100,0	631
Segéd munkás	53,2	30,6	15,1	1,2	100,0	361
Mezőgazdasági fizikai és önálló	48,7	33,8	14,7	2,8	100,0	801
<i>Összesen</i>	<i>29,6</i>	<i>33,8</i>	<i>27,1</i>	<i>9,5</i>	<i>100,0</i>	<i>3715</i>
A megkérdezett nem volt munkanélküli						
Vezető	7,4	6,2	33,5	52,9	100,0	187
Értelmiségi	2,7	5,8	29,5	61,9	100,0	429
Egyéb szellemi	5,5	14,2	43,4	36,9	100,0	446
Iparos, kereskedő	16,4	20,8	42,6	20,2	100,0	163
Szakt munkás	15,8	28,3	38,4	17,5	100,0	1827
Betanított munkás	27,7	28,1	32,6	11,6	100,0	793
Segéd munkás	49,2	25,7	19,4	5,8	100,0	396
Mezőgazdasági fizikai és önálló	44,4	25,3	21,0	9,3	100,0	1046
<i>Összesen</i>	<i>23,0</i>	<i>23,2</i>	<i>32,5</i>	<i>21,3</i>	<i>100,0</i>	<i>5287</i>

Az adatok alapján kimutatható, hogy a munkanélkülivé válás ténye erős kapcsolatban van az elért iskolai végzettséggel (6. táblázat). A munkanélküliséget megélt segédmunkás származásúaknak 1,2%-a szerzett diplomát, a hasonló származású, ám a munkanélküliséget elkerülőknél viszont 5,8%-a. Ugyanakkor a munkanélküliségben való érintettség esetén megnő az esélye annak, hogy csupán alacsony végzettséggel rendelkezik az adott személy. A különbségek más származási kategóriákban is jelentősek, ami alapján elmondható, hogy a munkaerőpiac komoly mértékben mérlegeli az egyének képességeit, lehetőségeit, és kritikus helyzetben a munkanélküliség veszélyét idézi elő.

4. A szülői család anyagi viszonyai és a nemzedékek közötti mobilitás

A korábbi fejezet adatai jól érzékeltették, hogy a szülők anyagi háttérének meghatározó hatása van a gyermekgenerációk iskolázási esélyeire. Erre alapozva feltételeztük volt, hogy ez a hatás megjelenik majd a társadalmi státusban is (7. táblázat).

Ha a szellemi foglalkozású csoportok felé irányuló kilépést vesszük alapul, akkor jól láthatók a különbségek, hiszen az állandó anyagi nehézséggel küzdő segédmunkás származásúak 13%-a, a hasonló származású, ám számottevő anyagi gondok nélkül felnövekvő társaiknak 24%-a került szellemi foglalkozású pályára. Többé-kevésbé hasonló eltérések figyelhetők meg a többi származási csoportban is. Mindez arra enged következtetni, hogy *az azonos származási háttérrel belül is igen komoly esélyegyenlőtlenségek alakultak ki a szülők anyagi helyzetétől függően.*

Ám nem csak a kedvező irányú kilépési mobilitásnál, hanem a hátrányos helyzet újratermelődésénél is nyomon követhető a szülői háttér szerepe. Így többek között, ha a betanított- és segédmunkáscsoportok felé irányuló mozgást vesszük alapul, akkor azt látjuk, hogy a rossz anyagi körülmények között felnövekvő segédmunkás származásúak 53%-a lesz betanított- és/vagy segédmunkás, a számottevő gondok nélkül felnövekvőknek pedig csak 29%-a.

A kapott adatok alapján tehát elmondható, hogy bár az iskolarendszer kiterjesztése ugyan némiképp javította a szegény rétegekből kitörni vágyók esélyeit, azonban mindez a hátrányos szülői háttér befolyását csak kisebb mértékben tudta ellensúlyozni. Ennek egyik legfőbb oka az, hogy a *munkaerőpiac felvevő képessége korlátok között tartotta az esélykülönbségek további közelítését.*

7. táblázat. A 17 éves és idősebb népesség társadalmi csoportja és az apa társadalmi csoportja, a gyermekkori család anyagi gondjai szerint (%)

Az apa társadalmi csoportja	A megkérdezettek társadalmi csoportja						Összesen	N
	Szellemi foglalkozású	Iparos, kereskedő	Szakmunkás	Betanított munkás	Segédmunkás	Mg.-i fizikai és önálló		
A gyermekkori család állandó anyagi gondok között élt								
Szellemi fogl.	66,8	3,2	21,7	5,5	1,2	1,6	100,0	116
Iparos, kereskedő	45,7	3,3	31,0	5,9	14,1	0,0	100,0	26
Szakmunkás	35,5	3,3	31,5	13,9	12,2	3,6	100,0	312
Betanított munkás	19,3	2,6	32,6	18,0	20,0	7,5	100,0	208
Segédmunkás	12,8	1,8	24,9	19,3	34,1	7,1	100,0	179
Mg.-i fizikai, önálló	18,3	2,8	23,4	15,1	28,1	12,3	100,0	383
<i>Összesen</i>	<i>27,4</i>	<i>2,8</i>	<i>27,3</i>	<i>14,8</i>	<i>20,6</i>	<i>7,2</i>	<i>100,0</i>	<i>1 224</i>
A gyermekkori családban soha nem voltak anyagi gondok								
Szellemi fogl.	67,0	6,0	21,2	3,2	1,7	0,9	100,0	569
Iparos, kereskedő	37,6	8,0	34,1	6,9	3,8	9,5	100,0	64
Szakmunkás	41,0	3,6	39,0	9,7	5,8	0,8	100,0	599
Betanított munkás	31,4	4,5	39,2	14,8	8,5	1,6	100,0	212
Segédmunkás	24,1	3,2	38,8	15,2	13,6	5,1	100,0	57
Mg.-i fizikai, önálló	27,3	3,8	32,6	11,3	11,6	13,5	100,0	180
<i>Összesen</i>	<i>47,1</i>	<i>4,7</i>	<i>31,8</i>	<i>8,2</i>	<i>5,4</i>	<i>2,7</i>	<i>100,0</i>	<i>1 681</i>

5. A nemzedékek közötti mobilitás és a munkanélkülivé válás összefüggései

A korábbi fejezetekből kiderült, hogy a hátrányos származási helyzet hatását – a kedvezőbb iskolai végzettség révén – az egyének számottevően mérsékelhetik. Ám, mint azt láthattuk az egyének teljesítménye nem csak pozitív, hanem negatív irányban is módosíthatja a mobilitási pálya ívét. Ilyen negatív hatást jelenthet az életpálya során elszenvedett munkanélküliség.

E negatív kapcsolatot jól érzékeltetik a mobilitási arányszámok, amelyekből kiderül, hogy az *életpályájuk során munkanélkülivé váltak körében érezhetően alacsonyabb a felfelé mobilak aránya (47%), mint azok között, akik még nem voltak munkanélküliek (55%)*. A lefelé mobilak esetében fordított a helyzet (8. táblázat).

8. táblázat. Mobilitási arányok (%)

A megkérdezett	Mobilitási arányok	
	Volt már munkanélküli	Nem volt még munkanélküli
Az apa csoportjában maradt	26,9	24,9
Felfelé mobil	46,9	54,8
Lefelé mobil	26,2	20,3
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

9. táblázat. A vezetők és értelmiségiek aránya az apa társadalmi csoportja és az életpálya során megélt munkanélküliség szerint (%)

Az apa társadalmi csoportja	Vezetők és értelmiségiek aránya azok körében, akik életpályájuk során	
	voltak munkanélküliek	nem voltak munkanélküliek
Vezető	31,8	47,1
Értelmiségi	39,4	57,5
Egyéb szellemi	23,7	34,0
Iparos, kereskedő	8,7	17,8
Szakmunkás	8,0	19,3
Betanított munkás	3,2	15,3
Segédmunkás	3,1	7,9
Mezőgazdasági fizikai és önálló	4,6	10,2
<i>Összesen</i>	<i>9,6</i>	<i>22,0</i>

10. táblázat. *A betanított- és segéd munkások aránya a megkérdezettek körében az apa társadalmi csoportja és az életpálya során megélt munkanélküliség szerinti (%)*

Az apa társadalmi csoportja	Betanított- és segéd munkások aránya azok körében, akik életpályájuk során	
	voltak munkanélküliek	nem voltak munkanélküliek
Vezető	11,7	4,8
Értelmiségi	10,5	3,0
Egyéb szellemi	14,2	6,7
Iparos, kereskedő	21,3	8,6
Szaktanácsos	24,5	16,7
Betanított munkás	34,6	24,6
Segéd munkás	48,1	35,4
Mezőgazdasági fizikai és önálló	39,3	28,1
<i>Összesen</i>	<i>29,3</i>	<i>18,4</i>

Végig tekintve a különböző származási kategóriák mobilitási esélyeit, minden esetben kimutatható a munkanélkülivé válás kedvezőtlen hatása (9. táblázat). Ha a például a vezető és értelmiségi csoportokba irányuló kilépési arányokat vesszük alapul, akkor e téren is az alsóbb származási kategóriák körében figyelhetők meg a legerőteljesebb különbségek; az életpályájuk során munkanélkülivé vált betanított-, segéd munkás és mezőgazdasági fizikai származásúak kilépési esélyei 2–5-ször rosszabbak, mint a hasonló származású, ám a munkanélküli létet elkerülő körében.

Ha a társadalmi hierarchia másik pólusán levőket, azaz a betanított- és segéd munkások újratermelődését vesszük figyelembe, akkor azt tapasztaljuk, hogy *a munkanélkülivé válás mindegyik származási csoportban megnöveli a társadalmi leszakadáshoz vezető rossz kilépési esélyeket* (10. táblázat).

Közismert, hogy a fiatalabb, a 40 év alatti korosztályok – az idősebbekhez viszonyítva – már életpályájuk korábbi szakaszában megtapasztalták a munkanélküliséget (11. táblázat). A munkanélküliség fokozott veszélye felerősítette e korosztályokban a polarizációs folyamatokat, amelynek eredményeként a társadalmi egyenlőtlenségek is megnövekedtek. E folyamatot jól tükrözi az a körülmény, hogy *azonos mobilitási út mellett is a fiatalabbak körében számottevően magasabb az életpályájuk során munkanélkülivé váltak hányada, mint az idősebb korosztályokban*. Így többek között a szellemi foglalkozásúak csoportjában maradó 40 év alattiaknál 33%-a, a 40–59 évesek körében 22% élte meg a munkanélküliséget, ám a többi mobilitási típus esetében is többnyire a fiatalabbak kedvezőtlenebb helyzete figyelhető meg.

11. táblázat. *A 17 éves és idősebb nem tanuló népesség munkanélküliségben való érintettsége az életpálya során, mobilitási út szerint (%)*

Mobilitási út	Korcsoport		
	40 év alatt	40–59 éves	60–x éves
1. Szellemi származású, csoportjában marad	33,2	21,5	18,0
2. Szellemi származású, kilépett csoportjából	52,6	44,2	..
3. Önálló iparos, szakmunkás, csoportjában marad	48,0	46,7	18,8
4. Önálló iparos, szakmunkás, lefelé mobil	58,0	56,9	..
5. Önálló iparos, szakmunkás, szellemivé lett	38,7	27,8	14,5
6. Betanított-, segédmunkás csoportjában maradt	64,3	56,5	23,4
7. Betanított-, segédmunkás szakmunkás, iparos lett	59,8	46,4	..
8. Betanított-, segédmunkás szellemivé lett	35,9	20,5	13,5
9. Mezőgazdasági fizikai szellemivé lett	..	24,6	14,6
10. Mezőgazdasági fizikai iparos, szakmunkás lett	51,5	49,1	19,8
11. Mezőgazdasági fizikai betanított vagy segédmunkás lett	68,6	60,1	27,8
12. Mezőgazdasági fizikai csoportjában maradt	48,2	61,1	..
<i>Összesen</i>	<i>47,8</i>	<i>41,7</i>	<i>21,1</i>

6. Összefoglalás

Tanulmányunkban bemutattuk, hogy a nemzedéki átörökítés különböző csoportjai – így elsősorban a szülők iskolai végzettsége, társadalmi csoportja, valamint anyagi helyzete – továbbra is komoly mértékben befolyásolják az életesélyeket. E mikroszinten megjelenő mechanizmusokat bizonyos makrofolyamatok jelentősen módosíthatják. Közülük az egyik, az iskolarendszer kiterjesztése pozitívan hat az esélyek alakulására, azaz mérsékelni tudja a szülői háttérből fakadó hátrányokat. A másik, a terjedő munkanélküliség ezzel ellentétes módon fejti ki hatását; nevezetesen a gyengébbeket, az alacsony iskolai végzettségűeket és a kedvezőtlen munkaerő-piaci pozícióban levőket sújtja igen erőteljesen. Indirekt módon az iskolarendszer kiterjedését

is korlátozza, hiszen az adott pályán mozgó munkaerő-piaci szerkezet volumenében és minőségében megszűri és szelektálja az iskolából kikerülőket.

Úgy tűnik, hogy e két makrofolyamat közül jelenleg az utóbbi vált meghatározóvá, mivel jelentősen behatárolja az iskolarendszer esélykülönbségeket mérséklő mozgásterét, ami a jövőt tekintve azt jelenti, hogy *a fiatalabb generációkban feltehetően felerősödik a szülői háttérből fakadó előnyök és hátrányok újratermelődése.*

Korábbi elemzésünk kimutatta, hogy *az esélykülönbségek komoly anyagi-egzisztenciális egyenlőtlenségekkel járnak együtt.* Az eltérő mobilitási utaknak nagyon eltérő a hozadéka, így például, ha az egy főre jutó ekvivalens jövedelem nagyságát vesszük alapul, akkor azt tapasztaljuk, hogy a betanított- és segédmunkás származásúak csoportjából szellemi pályára kerülők 67%-kal magasabb jövedelmet érnek el, mint a csoportjukban maradók. Még nagyobbak a különbségek, ha az életmódban, életkörülményekben megfigyelhető depriváltságot tekintjük. Az előbbi származási kategóriáknál maradvan, a szellemi pályára kerülő betanított- és segédmunkás származásúaknak 7%-a, a csoportjában maradóknak viszony 31%-a él olyan háztartásban, amelynek életkörülményeire a depriváltság a jellemző (KSH 2006).

IRODALOM

KSH 2006: Jelentés a Változó Életkörülmények Adatfelvétel 2005. évi hullámáról. Szerk.: Monostori J., Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.